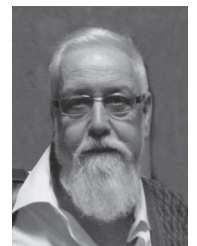

איפה אימת המלחמה?

הספר "לוחמי קו המים והאש" על מלחמת ההתשה אינו מצליח להמחיש את העומס ואת הקושי הכמעט בלתי אפשריים שאיתם התמודדו המפקדים והחיילים

על ספרו של אברהם זהר, **לוחמי קו המים והאש**, המכון לחקר מלחמות ישראל, תל-אביב, 2012

תא"ל (מיל') עמי מורג
מערין במרכז ההערכה לאל"מים

מבוא

במלחמת ההתשה הייתי מפקד פלוגת טנקים בגדוד 9 (חטיבה 14) בפיקודו של סא"ל אוריאל רוזן. לקראת סיומה הייתי מ"מ סמג"ד 9 ולאחר מכן סמג"ד 184 (חטיבה 14). עת יצא ספרו של סא"ל (מיל') אברהם זהר "לוחמי קו המים והאש" (המכון לחקר מלחמות ישראל, תל-אביב, 2012) על מלחמת ההתשה, רכשתי במחיר מלא. מלחמת ההתשה כשמה כן היא. מכל המלחמות שבהן השתתפתי, המלחמה הזאת הייתה הקשה לי ביותר. כשהיא הייתה בעיצומה נדמה היה לי ולחבריי שהיא לעולם לא תסתיים. במשך 90 הימים שבהם שירתתי בקו הייתי נתון במתח תמידי שלא פסק לרגע. העומס הנפשי היה עצום, ועוצמתו פחתה במידת מה רק כאשר נערכנו לקראת יציאתנו מהקו וכניסתו של כוח אחר במקומו.

לא חשנו בהבדלים בין עוצמת המתח בלילה לעוצמת המתח ביום. כל רגע ביממה צפן בחובו סכנות שונות. הפחד הפך להיות בן לוויה קבוע שלנו, ואותותיו ניכרו בכל אחד מהלוחמים,

אך בעיקר במפקדים. להיות מפקד יחידה במלחמת ההתשה היה המבחן הפיקודי האולטימטיבי. למפקד, בניגוד לחייליו, לא היו פסק זמן ומנוחה בין המשמרות. האחריות הכבדה לחיי חייליו ומחויבותו להשגת המשימות מילאו את כל ישותו במשך שלושת חודשי השירות בקו. מפקד האוגדה אומנם פעל כדי שלמלחמה יקראו "מלחמת חיטול" ושכל אחד מהלוחמים בה יקבל אות בצורת אגרוף קשוח, אבל אנחנו נותרנו בסוף העימות מותשים ובעלי עצבים מרוטים.

הספר מתאר באופן מקיף וממצה את המעטפת הבינ-לאומית, המדינית ואפילו המטכ"לית של מלחמת ההתשה וכולל גם פרק שדן בתיאוריה של מלחמת ההתשה ובהיסטוריה שלה. כמו כן נידונות בספר המשמעויות המקצועיות הנובעות מהחלטת האויב לפתוח במלחמת התשה. הדיון עוסק במשמעויות הן בנוגע לאויב והן בנוגע לישראל ולצה"ל. כל הנושאים האלה מתוארים כהלכה ומעשירים את הידע של הקורא על מלחמה ששונה מאלה שהורגלנו אליהן.

מבנה הספר

טוב עשה המחבר בהבהירו בפתח את מבנהו המיוחד של הספר שעוסק למעשה במלחמת חפירות שהייתה ארוכה מדי. עם זאת, ההחלטה לערוך את הספר בסדר שאינו כרונולוגי פוגמת באיכותו. המחבר מסביר שהמניע שלו להימנע מכתובה בסדר כרונולוגי היה הרצון שלא לפגוע בתיאורי הלחימה של הלוחמים בקו בתוך המסכת הכוללת של

אירועי ההתשה. לרוע המזל, זה בדיוק מה שקרה.

קשיי הלחימה, השהות במעוזים, בחינוכי הטנקים, בסיורי הבוקר והערב - כל אלה נבלעים בתיאורי המעטפת (החשובים כשלעצמם). יתר על כן, בגלל המבנה המיוחד של הספר יש יותר מדי חזרות על אירועים ועל מצבים. החזרות האלה מבלבלות את הקורא ומקשות עליו להבין את התמונה בכללותה. עם זאת החזרות האלה הן בלתי נמנעות בגלל מבנה הספר: מאחר שהכרונולוגיה מצויה רק ברמת הפרק, הרי ברור שנושא שמורכב מפרטים רבים ושונים מחייב חזרה על תיאורים שכבר נכתבו בנוגע לנושא אחר שקשור לאותו פרק זמן.

הפרק השלישי

להבנתי, הפרק הזה אמור היה להיות עיקר הספר ותכליתו. אולם כשקראתי אותו נגוזו תקוותי לחוש ולו במקצת את התחושות שחווייתי אז. הכוונה הטובה של הסופר לערוך אותו על פי סדר האירועים הפכה אותו למעין רשימת קניות לפי תאריכים. כמעט לכל אירוע הוקדשו שורות ספורות, שהפכו אותו למעין רשימת מצאי: מי היו המשתתפים ומי היו הנפגעים.

אין ספק שהיקף האבדות ותדירות האירועים מחייבים תמצות כדי לשמור על היקפו הכולל של הספר. אך אם אכן הייתה כוונה להמחיש לקורא את המיוחד במלחמת ההתשה מנקודת הראות של החייל ושל המפקד, טעה הסופר בהחלטותיו: להמחשת המלחמה היה עליו לבחון את האפשרות לצמצם פרקים

היו רבים שאופי תפקידיהם סייע להחלטתם להישאר חודשים כחולדות במעמקי המנהרות. מי שהגיוחו החוצה היו צריכים לעסוק כמעט מדי יום בתיקון השכבה העליונה של המוצב, שכן זו הייתה נשחקת בהפצצות היום-יומיות. באחריות המפקדים היה לשמור על ערנות לוחמיהם ברמה הגבוהה ביותר שחיונית להשגת הניצחון. לעשות זאת בהצלחה במשך שלושה חודשים ברציפות היה מטלה כמעט בלתי אפשרית שהצריכה משאבי פיקוד אדירים.

צוות הלוחמים של חיל השריון תיחקר כל מפגש אלים עם האויב - הן את המוצלחים והן את הכושלים - והפיץ ללוחמים את סיכומיו. מי שעיין היטב בלקחים הגיע למסקנה שההבדל בין הצלחה לכישלון היה תמיד המפקד. לצערי, כל הסוגיות האלה לא באו לידי ביטוי בפרק שאמור היה לכלול אותן. תיאור המפגש האלים בין מגן לתוקף לא מוצה כנדרש.

בפרק הזה גם נפלו כמה שגיאות סופר שעלולות להטעות קורא הדיוט. אך אחת מהן צרמה לי מאוד כי מדובר בחבר ומחייבת את תגובתי. בעמוד 196 מתוארת התקפה של המצרים על מעוז דוור סואר. בתיאור נרשם שמ"מ טנקים בשם אדם ויילר נהרג באירוע מפגיעת נק"ל. אדם ז"ל היה מ"פ עמית שלי ונהרג בציר "טמפר" כפי שמתואר בפרק התשיעי בספר "לזכרם".

סיכום

הקלישאה טוענת ש"באין ציפור שיר גם עורב זמיר". אין חולק על כך שהספר הזה היה מחויב המציאות. מעבר לעוול ההיסטורי שנגרם ללוחמי מלחמת ההתשה, חסרונו של תיאור המלחמה כפי שמביא אברהם זהר היה חור שחור בהיסטוריה של המלחמות שלנו. הספר מתאר בכישרון רב את המלחמה - את גורמיה ואת מהלכיה. חסרונו הבולט טמון בתיאור חלקי בלבד של מוראות המלחמה מנקודת הראות של המפקדים ושל החיילים.

במשך שלושה חודשים ברציפות. שוו בנפשכם: מנהרות מקלט ארוכות, פתלתלות, עבשות, חשוכות וללא מיוזג שבהן שוהים חיילים בחד מההפצצות ומהחדירות - פחד שחייב אותם לחשוב האם להסתכן ולצאת מדי פעם מהמחסה - למשל כדי לעשות את הצרכים - או להישאר בפנים ולמצוא פינה חשוכה לעשיית צרכים; האם לאכול בחוץ או לבקש מהחברים להביא אוכל פנימה - למרות האיסור - ולהיחשב בעיניהם לפחדנים.

הספר מתאר בכישרון רב את המלחמה - את גורמיה ואת מהלכיה. חסרונו הבולט טמון בתיאור חלקי בלבד של מוראות המלחמה מנקודת הראות של המפקדים ושל החיילים

אחרים ולהעמיק בתיאור האירועים. אף שבפתיחת הפרק השלישי נכתב שהוא מוקדש ללחימה של אוגדה 252, הוקצה בו מקום נרחב לנושאים אחרים כמו הלחימה בים, ההערכות של אמ"ן והוויכוח בנוגע להגנה על מערב סיני. מקומם של הנושאים האלה - אם בכלל - צריך היה להיות בפרקים אחרים. המחבר יכול היה לעשות זאת ללא שום קושי בשל המבנה הלא כרונולוגי של הספר - מה שהיה מאפשר לו לתאר באופן מפורט יותר את הפעילויות ואת אורח החיים של הלוחמים.

כאמור, אחד המאפיינים החשובים של מלחמת ההתשה - שהייתה שונה מכל מה שנלמד בבתי הספר הצבאיים - הוא העומס האדיר שהיה מונח על כתפי המפקדים. יתר על כן, במלחמת ההתשה נדרשו המפקדים להתחכך עם החיילים במרחב מצומצם ולמלא משימות שלא היו תחומות בזמן וברובן היו אקראיות.

משימה אופיינית במלחמת ההתשה הייתה, למשל, סיור הבוקר בציר "טמפר", ותיאור המשימה הזאת עשוי להבהיר את קשיי הפיקוד במלחמה ההיא. לא היה תקדים בצה"ל לכך שמדי בוקר יתקיים סיור של כוח צבאי משולב שכלל חיר"ם (חיל רגלים משוריין) וטנקים בסיוע צמוד של ארטילריה לאורך כ-80 ק"מ לכל כיוון. הסיור נערך על ציר ברובע של כארבעה מטרים שממערב לו התנשאה סוללת המגן וממזרח לו היו ביצות טובעניות. מעל הסיורים האלה ריחפה כל הזמן סכנה של מארבי אויב, ולכן לכל החלטה של המפקד הייתה משמעות קריטית.

גם אם סיור הבוקר הגיע בשלום ליעדו, הרי בצהריים היה עליו לעשות את כל הדרך בחזרה על הציר המפחיד שחלקו, כמתואר בספר, היה חשוף לצד המצרי. הצורך לעשות זאת מדי בוקר במשך 90 ימים ברציפות הטיל עומס בלתי יתואר על המפקד.

קשה לא פחות היה לשמור בתוך טנק במעוז ביום ובלילה כדי למנוע התקפה מצרית. גם משימה כזאת נמשכה 90 יום ברציפות כמעט ללא מנוחה ובלי אמצעים לראייה בלילה. וכמובן היו החיילים שאיישו את המוצבים